

sió, la retenció de la possessió en les diferents classificacions —possessió natural, possessió civil i quasipossessió o possessió de drets, prescripció immemorial, possessió centenària, prescripció quadragenària—, la tramitació i la notificació de la demanda, els mitjans del mandat, la revocació de la firma de dret o la resolució sobre l'article contra el decret d'admissió de la jurisfirma.

Un cop analitzades aquestes qüestions, l'autor dedica un segon estudi al segrest de la possessió dels béns —*sequestratio possessionis*—, del qual analitza la prohibició, la definició, la naturalesa, la tipologia —voluntari, necessari o mixt—, la finalitat, l'objecte i, finalment, la figura del segrestador —idoneïtat, nomenament, obligatorietat del càrrec i potestats.

La monografia es tanca amb una tercera part que inclou uns amplis índexs de les fonts jurídiques i legals analitzades, dels processos judicials consultats a l'Arxiu del regne de València, de les sentències atorgades i publicades per la Reial Audiència de València, de bibliografia jurídica baixmedieval, així com un apèndix bibliogràfic que, unit a l'ampli aparell crític —750 notes—, ens permet valorar el rigor i la coherència d'aquesta investigació.

Un cop exposades les línies argumentals de l'obra, no voldria deixar de destacar l'encert en el tema, la rigorositat en l'ús de les fonts doctrinals i bibliogràfiques baixmedievales i la claredat expositiva de l'autor, acompanyades d'una cuidada redacció i puntuació, fets que permeten al lector endinsar-se en la lectura amb agradable tranquil·litat, cosa poc freqüent en la vida acadèmica. Per tot això, podem congratular-nos per la brillantor d'un treball dens de contingut i clar en la línia argumental.

Juan Cañizares Navarro
Universitat CEU Cardenal Herrera

*CIÈNCIA I EXPERIÈNCIA. EL JURISTA FONTANELLA (1575-1649)
I LES SEVES CARTES, DE JOSEP CAPDEFERRO I PLA*⁵

Ens complau presentar aquest volum, nova aportació del company de la disciplina de la història del dret Josep Capdeferro Pla, destacat deixeble del doctor Tomàs de Montagut, qui el prologa. És un treball fet a partir de la seva tesi doctoral, defensada el 2010 i titulada «Joan Pere Fontanella (1575-1649), un advocat de luxe per a la ciutat de Girona. Plets i negociacions jurídicopolítiques d'un muni-

5. Barcelona, Fundació Noguera, 2012, col·l. «Estudis», núm. 61, 680 p.

cipi català a l'alta edat moderna», amb la qual culminà llargues i extenses recerques sobre el nostre jurista —nascut a Olot—, la seva vida i la seva família, el seu pensament i la seva extensa obra.

Una tesi que ara és ampliada i amb la qual Capdeferro ha sabut encetar i desenvolupar una línia de recerca pròpia i ben definida entorn dels nostres autors i la seva producció jurídica vers l'edat moderna catalana abans de la Nova Planta.

Capdeferro publica un treball fruit essencialment, com dèiem, de la recerca realitzada en diferents arxius que descriu de manera detallada (de la Corona d'Aragó, de les Terres de l'Ebre, de la Cerdanya, de la Noguera, de Girona, de Protocols de Barcelona, de la Biblioteca de Catalunya, etc.), amb fonts de diversa naturalesa, especialment a partir dels processos judicials en què intervé Fontanella i d'una nombrosa correspondència especialment professional amb diferents municipis clients seus al llarg dels anys (formant part de diferents equips jurídics).

Ja hi havia altres treballs anteriors dedicats a Fontanella prou rellevants, però ara resulten clarament ultrapassats pel de Capdeferro, per l'amplitud dels coneixements assolits sobre el personatge i la seva obra, com també perquè ens el presenta en les seves diverses facetes —personal, familiar, social, política i jurídica—, de manera que ens dóna una visió prou completa de la seva vida i obra, podríem dir, en tots els vessants possibles dins la Catalunya del seu moment.

En el primer capítol es presenta l'estat actual dels estudis sobre la vida i l'obra de Joan Pere Fontanella, un recull de les nombroses aportacions existents sobre diversos aspectes del nostre jurista. I descriu profusament quin és el seu projecte. Capdeferro ens explica les fonts que ha utilitzat, ressenyades abans i que bàsicament i fonamentalment són: els fons i els processos de la Diputació del General en els quals intervé el jurista, les seves *Decisiones* (els dos volums de *Sacri Regii Senatus Cathaloniae decisiones*), les seves cartes a cinc municipis (Tortosa, 148; Girona, 31; Vic, 32; Olot, 22; Manresa, 6) i un epistolari municipal o professional, com diu l'autor (se n'expliquen les formalitats i l'estil, la regularitat i totes les circumstàncies que se'n poden observar).

El segon capítol, que es titula «De la Garrotxa a Barcelona», se centra en els orígens de Fontanella a Olot, on va néixer el 1575, la seva formació a Besalú (al convent benedictí de Sant Pere), els estudis universitaris (Lleida i Osca), l'obtenció del grau de doctor en dret civil (1597), el matrimoni (1598), la instal·lació a Barcelona com a advocat, els primers plets (destaca el municipi d'Olot com un dels primers clients), etcètera. I tot això és ben descrit amb nombroses referències documentades que expliquen de manera detallada les seves primeres relacions professionals, estretament vinculades amb la seva terra d'origen, l'actual Garrotxa, mogut també pels llaços familiars, que Capdeferro igualment ens explica.

El tercer capítol es titula «La bibliografia de Joan Pere Fontanella» i ens presenta una altra faceta de Fontanella: la de bibliòfil. La seva dèria, ens diu, pel dret i la lectura, aboca el jurista a acumular una important biblioteca amb obres sobretot de juristes catalans i europeus, particularment dels països immediats. Un fons realment desconegut, però que Capdeferro intenta reconstruir a partir de la pròpia producció de l'autor i per una ampla via deductiva, sens dubte especulativa però que no creiem desencertada. Així, no dubta a afirmar que Fontanella havia de tenir les principals obres dels juristes que cita en els seus treballs, com Sasoferrato, Ubaldi, Decio, Covarrubias, Marquilles, Montjuïc, Vallseca, Callís, Mieres, Rubios, del Castillo, Gómez, Achille, Ludovisi, Franchis, Clapiers, i un etcètera molt llarg.

El quart capítol d'aquesta edició es titula «Passió per les al·legacions jurídiques» i tracta de la faceta del jurista com a redactor dels seus memorials i al·legacions en processos judicials de diversa índole i per a presentar davant la Reial Audiència de Barcelona. Documents en els quals s'articula la defensa judicial i jurídica dels clients del jurista i que al final seran la base de la seva obra doctrinal, de la qual ja tracta el capítol següent, titulat «L'eclosió doctrinal: *De Pactis Nuptialibus Tractatus*».

Aquest nou capítol s'endinsa en allò que Fontanella excel·leix: la producció doctrinal, la principal obra de la qual és *De Pactis Nuptialibus sive capitulis matrimonialibus tractatus*, obra monumental centrada en dues institucions a les quals fins aleshores la doctrina quasi no havia prestat atenció: els capítols matrimonials i els heretaments. Una obra que, malgrat el títol, va més enllà, com posa de manifest Capdeferro, ja que tracta qüestions com la invocació de la divinitat o dels sants, la doctrina dels autors o els privilegis de Barcelona. És una obra profundament pràctica i útil, seguint la pròpia praxi forense, en la qual Fontanella treballava i que coneixia perfectament, abocant-hi el seu saber i tots els coneixements adquirits a través de la immensa bibliografia que usava i consultava.

En tot cas, és davant la manca d'una «sensibilitat unívoca» de la Reial Audiència de Barcelona envers aquestes institucions que Fontanella decideix ocupar-se'n, específicament dels capítols matrimonials i dels heretaments, com dèiem, a partir dels costums i el dret propi i del *ius commune* romà canònic, amb els casos i comentaris a la jurisprudència d'aquell tribunal i dels seus magistrats, com també amb els d'altres juristes (els molts autors als quals es remet).

Una obra destacada i de gran valor, que va rebre la darrera llicència d'impressió a Catalunya el 1621 i que va ser objecte de nombroses edicions també a França i Suïssa, la qual cosa acredita el seu reconeixement internacional.

El sisè capítol es titula «Força del clan Fontanella a la Diputació del General». Efectivament, amb una considerable munió de dades i casos concrets, es posa

de manifest la vinculació del nostre jurista i d'altres membres de la seva família amb aquella institució a partir del 1620, arran de l'extracció del seu parent, Benet Fontanella, com a abat de Sant Pere de Besalú, per a ocupar el càrrec de diputat eclesiàstic. Durant el seu mandat, un trienni, diversos membres de la família se'n beneficiaren: el mateix Joan Pere Fontanella (que exercia també d'ambaixador a la Cort de Madrid), un nebot advocat, el seu gendre, contractat sovint com a consultor extern i com a ambaixador i inspector de les galeres del General, el fill del jurista que duia el mateix nom (que amb només disset anys va haver de ser emancipat per a poder assumir els càrrecs i les funcions que se li encomanaren).

Així, fins que Benet Fontanella acabà el seu mandat el 1623. Precisament Capdeferro apunta certs problemes amb els seus parents per causa de la gestió feta, fins al punt que ells mateixos elaboraren una espècie de guió orientatiu sobre les precaucions i cauteles que haurien de tenir en compte davant l'obertura del corresponent procés de fiscalització en acabar el mandat del seu oncle abat. Tal és l'enrenou que es causa que, finalment, els visitadors estableixen determinades ordinacions, un redreç encobert, com les defineix Capdeferro (tenint en compte que feia més de vint anys que no se celebraven Corts, a les quals corresponia redreçar la institució), tot recollint quines eren les obligacions dels oficials del General. Segueixen altres conflictes en diversos àmbits, fins i tot sobre la gestió i la direcció de les galeres del General, que desembocaren en la seva pèrdua i el consegüent descrèdit de la institució.

A això s'afegia la controvèrsia que suscitava la renovació de Joan Pere Fontanella com a assessor ordinari de la Diputació, poc abans del cessament del seu oncle de Besalú. Però s'obre el procés corresponent i, finalment, l'any següent el guanya el nostre jurista; un procés que, com explica Capdeferro, acaba tractant sobretot qüestions formals. Destaquem quines eren les àmplies i importants funcions d'un assessor com era el nostre jurista, per a tenir una idea de la seva rellevància no solament jurídica, sinó també política: representatives, de consultants (preparar ordinacions fiscals, conduir processos judicials, fixar preus públics, etc.), d'intervenció en conflictes constitucionals, d'assessorament en l'exercici de la jurisdicció, etcètera. En algun moment ell mateix també reconeix els nombrosos beneficis que obté del seu càrrec. Val a dir que Capdeferro ens mostra totes aquestes vicissituds amb tota la realitat que li permeten la documentació i les deduccions i conclusions que en pot treure.

Fontanella seguí com a assessor de la Diputació fins al 1629 i, un cop exclòs del servei, recuperà la seva activitat com a advocat i es marcà com a nou objectiu entrar a formar part com a magistrat del Reial Consell i Audiència del Principat, institució per la qual declarà sovint que tenia una gran admiració. Capdeferro es refereix a aquest aspecte de la vida professional de Fontanella en el capítol 7,

«Exclòs del Reial Consell, Fontanella excel·leix en l'advocacia». De fet, Capdeferro ens descriu algunes de les estratègies que Fontanella seguí pensant en relació amb la seva designació i, en conseqüència, en relació amb la manera de deixar ben situat el seu gendre davant dels seus clients (que li cedí). Actuacions que féu davant la que presumia imminent promoció personal seva, però també enmig de pugnes amb altres companys advocats que formaven part dels mateixos equips jurídics municipals que ell (especialment rellevant és en aquest cas la documentació relativa a les seves relacions professionals amb la Paeria de Tortosa). Però, en qualsevol cas, Fontanella, incomprendible, es quedà sense plaça a la Reial Audiència.

El capítol 8 es titula «Conciliador amb la monarquia en les tensions de la dècada de 1630». El nostre jurista, com a advocat al servei del municipi de Vic, va rebre a Barcelona els vigatans enviats per a participar en la Cort i els acompanyà en les reunions prèvies que se celebraren a la Cort General que Felip III havia convocat per als catalans el 1632. Probablement la seva intervenció en Corts es limità i es reduí a aquest nivell. Però era una Cort, malgrat tot, fracassada davant els nous conflictes amb França i la necessitat de formar un exèrcit i recaptar diners per a finançar la nova guerra. D'una banda, Perpinyà es convertí en el centre d'operacions davant l'enemic francès; de l'altra, Fontanella assolí en aquell moment una doble funció representativa de la ciutat de Barcelona en les negociacions per a la formació de les milícies i el seu finançament, i una altra de molt menys transcendent i a petició de la ciutat de Tortosa d'informar i actuar a manera de cronista de tot el que ocorria a la Ciutat Comtal en aquells dies conflictius.

Sembla especialment important la seva intervenció en el litigi per a la formació de les quintes per a fer un exèrcit a la capital. Sobre aquest plet, Fontanella exposa i escriu la seva opinió i les seves propostes, com sempre sòlidament justificades, dirigides sobretot a aconseguir que la ciutat ho resolgui i no doni exemple d'insubordinació, amb les nefastes conseqüències que en altre cas la seva actitud podria tenir respecte d'altres viles i ciutats catalanes.

I a això encara calia afegir-hi una altra problemàtica que l'afectava personalment i professionalment: es plantejà, amb tot el que això significava, el trasllat a Girona de la Reial Audiència i d'altres tribunals regis, mentre que el lloctinent es desplaçava a Perpinyà amb el regent de la Cancelleria i l'advocat fiscal. Uns trasllats que es van fer en contra del criteri del nostre jurista i que van durar fins al 1637.

Malgrat el títol d'aquest capítol, les intervencions del jurista sembla que es van circumscriure realment a aquests casos concrets, no mancats de la seva importància, però potser no vinculats institucionalment tan estretament amb la monarquia com sembla que el títol del capítol vol expressar.

En tot cas, es refereix al trasllat de la Reial Audiència a Girona en la seva segona obra, *Sacri Regii Senatus Cathaloniae Decisiones*, objecte ja del capítol 9, titulat «Enllestiment i edició de les *Decisiones*». Aquesta obra, que Fontanella finalitzà el 1637, va ser publicada en dos volums a mitjan segle XVII i recull el nombrós material que Fontanella anà acumulant entre les seves pròpies al·legacions jurídiques i altres informes elaborats sobre la seva acollida positiva o no pels mateixos tribunals i per altres juristes.

Fontanella dedicà l'obra a la mateixa Reial Audiència. Amb aquesta obra, Fontanella, en definitiva, a partir del material que recull, es postula, com ens diu Capdeferro, en «decisionista» o comentarista de jurisprudència judicial (intentant recuperar el prestigi perdut per la bibliografia jurídica catalana i ressaltar —reivindicar— la rellevància del sistema de les *Decisiones*, que és a la base de la motivació de les resolucions judicials —posant en relleu l'estreta i necessària vinculació entre els lletrats i els magistrats). Capdeferro encara ens descriu l'estructura de l'obra i el seu contingut (conflictes jurisdiccionals, serveis comunitaris municipals, etc.) d'acord amb alguns exemples paradigmàtics bens documentats.

El capítol 10 es titula «La Savoia, i no pas Holanda, model polític per a Joan Pere Fontanella» i tracta sobre una nova faceta del nostre jurista, que en aquesta dècada dels anys trenta del segle XVII destacà precisament per la defensa del nostre dret municipal i a la vegada perquè va promoure i defensar el sistema constitucional català i el principi d'obediència al rei, basat en el marc de la reciprocitat inherent al pacte vigent de fidelitat amb la Corona. I, en aquest context, evità provocar conflictes entre les ciutats que tenia com a clientes i l'administració virregnal, i això en casos prou conflictius i punyents, com l'esmentat abans de la formació d'un exèrcit. Tanmateix, els fets es precipitaren amb la pèrdua de posicions militars a favor dels francesos; aleshores el virrei reclamà homes i recursos per a fer-hi front, però la situació es va fer insostenible i el 1640 es produí l'esclat social que donà lloc a la Guerra de Secessió.

Cal insistir en aquest punt que Fontanella i el grup dirigent descartaren en tot cas la implantació d'una república (d'aquí prové potser el rebuig del model holandès que enuncia el títol del capítol anterior), i per això s'acabà imposant per uns l'aliança amb França (malgrat les difícils relacions històriques amb aquest país i el seu complicat encaix amb la tradició jurídica i política de Catalunya, i per això potser —no ho explica el nostre autor— també es fa una remissió a Savoia en el títol anterior), mentre que altres mantingueren la seva fidelitat a Felip III (com va ser el cas de la ciutat de Tortosa, client del nostre jurista i amb qui acabà trencant les relacions).

En el capítol 11 es tracta la implicació de Joan Pere Fontanella en la Guerra de Secessió. El títol és prou expressiu: «Després del Corpus de Sang: implicació

revolucionària, més que guiatge?». El gens bel·licista i molt catòlic Fontanella sembla que advocava per mantenir-se fidel a la Corona i al costat del nou virrei, el bisbe de Barcelona. Però això no evità que donés suport, encara que fos puntualment, a la Generalitat, potser empès pels seus fills, clarament alineats amb la revolució política en marxa. Encara exercí com a conseller en cap de la ciutat de Barcelona entre 1640 i 1641 amb totes les seves funcions, sobretot jurisdiccionals i militars. I quan deixà aquest mandat tornà a ser nomenat assessor ordinari de la Diputació del General. Però, paral·lelament a tot aquest procés aparentment revolucionari, finalment deixà de col·laborar amb la causa profrancesa, potser també per l'aïllament que patí per part d'altres contemporanis per motius, això no obstant, més personals i d'interessos particulars.

El capítol 12 es titula «Mort de Fontanella i destí dels seus béns i descendents». La mort de Fontanella tingué lloc el 29 de desembre de 1649 (1650 de la Nativitat del Senyor). I deixà un testament hològraf datat el 27 de desembre de 1640 (1641), redactat just quan deixà el càrrec al Consell de Cent barceloní. Volgué ser enterrat, com així va ser, a l'església de Sant Jaume, a Barcelona. Dividí la seva herència entre els dos fills mascles vius, Josep i Francesc, però el primer podia veure modificada la seva quota per la mare si aquesta sobrevivia al pare. Capdeferro descriu de manera detallada el testament del jurista, amb el repartiment de béns i drets que es va fer als fills, com s'ha dit, i també a les filles (dot i legítima, Mariàngela i Magdalena). Malgrat tot, els fills, reus de lesa majestat en aquell moment per causa de la guerra, van veure confiscats els seus béns (entre els quals hi havia la casa del pare a Barcelona). Sols una néta, Magdalena Sala, aconseguí recuperar part de l'herència familiar que li corresponia, després de pagar una suma de diners.

Per la seva part, Josep Fontanella s'instal·là a Perpinyà i allí serví el rei de França, el qual el nomenà president del Consell Sobirà del Rosselló. Després d'exposar les vicissituds seguides pels béns del jurista difunt que se salvaren, Capdeferro relaciona i retrata els seus descendents, refereix més o menys els que es recuperaren i es quedaren, i recull els plets (llargs conflictes) que els enfrontaren per aquest motiu entre si i amb tercers.

A continuació hi ha un apèndix documental. Es tracta d'un primer bloc de nou documents familiars i oficials que il·lustren part dels capítols d'aquest treball i, després, totes les cartes localitzades i abans referides. Entre els primers destaquen els capítols matrimonials signats pel jurista i la seva esposa, Margarida Garraver, el 1598, l'establiment del jurista a la notaria de Besalú (1614), documents exculporis dels dirigents de la Diputació del General (1620-1623), el testament del seu gendre, Francesc Pere Rubí (1639), el testament de Fontanella (1640), etcètera. Les cartes epistolars es publiquen ordenades segons l'arxiu en què es trobaren.

Capdeferro finalitza l'obra amb una selecció de fotografies de finques i documents relacionats amb Fontanella o que eren d'aquest, i dibuixa uns arbres genealògics de la seva família i de les famílies fundades per les seves filles. Després hi ha encara les relacions de fonts i bibliografia, l'una i l'altra considerables, i la dels documents i els llibres que Capdeferro ha usat i consultat al llarg de tot el seu treball. El nostre autor ens presenta, doncs, una biografia molt completa del seu personatge, feta en diferents capítols que tenen tots una continuïtat temàtica i cronològica, ben construïts, doncs, i que tracten aspectes concrets de la vida i la professió del biografat. Aquest examen parcial i puntual de les diferents facetes de la vida i l'obra de Joan Pere Fontanella en diferents capítols de vegades no molt extensos, constitueix un encert per la metodologia seguida per Capdeferro i és un valor afegit de l'obra. El sistema permet al lector concentrar-se en l'exposició de cada part, cosa que es fa d'una manera amena, centrada en un tema aparentment dissociable de l'anterior i del posterior, però amb evident vinculació i relació. Hi ha una clara connexió temàtica i/o cronològica entre els capítols del llibre i el conjunt permet tenir una visió completa d'aquesta magnífica biografia.

A més, tot el treball es presenta a partir de casos pràctics reals en els quals Fontanella treballava. Destaquem la seva correspondència, en la qual tant insisteix Capdeferro i que certament, com ell mateix afirma, constitueix una veritable crònica, parcial, és cert, però amb multitud d'informació ben diversa, i sempre des de la perspectiva d'un dels juristes catalans més importants de la història del nostre país.

Cal animar Capdeferro a continuar en aquesta línia de recerca, ben encetada i ben desenvolupada, amb tot allò d'innovador que representa el sistema usat per ell. La segona part podria ser finalitzar aquell projecte que està pendent de l'edició acurada de *De Pactis Nuptialibus Tractatus*. Desitgem que, ja recuperat totalment, dugui a terme aquest treball.

Cal agrair i felicitar a la vegada la Fundació Noguera per promoure i patrocinar aquesta magnífica edició, com tantes altres, en una tasca realment encomiable que dóna els seus fruits després de molts anys.

Josep Serrano Daura

Universitat Internacional de Catalunya